

Kalász Márton laudációja

1957-ben találkoztam először Kalász Márton nevével a 15 költő 105 verse című antológiában. Versei a magyar líra hagyományos stílusát mutatták, a népi írok világképe és formakultúrája szerint. Ígéretes tehetségről vallottak gazdag szókinccsel, a plasztikus képekkel, az ódonságot árasztó, erős magyar hangzással, ahogy a zsoldárok és Berzsenyi nyelvét keltették bennem. Akkor még nem tudtam, sőt nagyon későn tudtam meg, hogy ez a veretes magyar nyelven szóló költő tízéves koráig nem értett, nem beszélt magyarul. A német, a szerb, s a gyér magyar lakosságú dél-baranyai Somberek utcai gyereknyelve is német volt. S a több évszázados bezártságot és elzártságot egy hatalmas robbanásnak, összeomlásnak, szétszórattatásnak kellett bevégeznie, hogy Kalász Márton a kitelepített svábok nyomába telepített bukovinai székelyektől tanuljon meg magyarul. A nyelvi élmény és az olvasás szenvedélye fölébresztette az írói tehetséget, melynek kiváló gondozói akadtak tanárai között, s az élet már teljesen magyar környezetében, egy állami gazdaságban akár. Mondhatja, milyen gyönyörűséget lelt a magyar nyelvben, tarthatja az értelmező szótárt a legizgalmasabb olvasmányának, és a nyelvváltás, mintha fájdalom nélkül zajlott volna, hiszen a versek felszínén ebből semmi sem látszik. Mégis azok a legelőször, németül kimondott nevek és igék biztosan nyugtalanították az álmait, kavargtak a mélytudatban, mint a kitelepítettek lelki sérelmei.

Regénye, a *Téli bárány*, melyben a delelőn elszámol magának addigi életével, s népe közelmúltjával, kulcs lehet költészetének titkaihoz. Hiszen az ő észjárása követi nyomon a történelmet, a háborút, a ki- és betelepítést, önéletrajzi elemekkel fedi föl hajdani mivoltát, bőséges, versekbe tartó motívummal szolgál, s a szereplők az ő emlékében támadnak föl. S úgy lehet a magyar próza remeke ez a különös regény, hogy amit itt magyarul mond, az valójában német közegben, német nyelven történt meg. S a krónikás fölmérheti, mi volt az ára annak, hogy magyar költő lett belőle. Számára a nyelv sokkal több, mint érintkezési eszköz, mint nyelvtudás, s mint ahogy mondja, „mihelyt rászorult egy gondolatra”, mert a saját irodalmának a nyelve, s csak akkor egyenrangú az anyanyelvvél, ha már hazanyelvvé, ha az ösztönök hazájává is válik.

Míg a hazára egyetlen vers is válaszolhat, a nyelvre együtt az egész költészet felel. A *Hazám* című szerint: „Csak itt szerzek érvényt magamnak! / Ösztöneimben is hazám vagy. . . bennem te teljesen szabad vagy!... Így élünk, itt: egy világ cserjéi; / egymásba zúzódunk, egymást kiáltjuk – / nem tudnál suhogni, én se remélni / más időben vagy másutt.” Így érezhetett a legtöbb kitelepített németajkú, vagy, akit csak a házából mozdítottak el, mert nem tud nyugodtan meghalni az, akit nem onnan visznek a temetőbe, ahol megszületett.

Mindenkinek, aki elhagyta bölcsőhelyét, megvan a maga írott vagy íratlan Cantata Profanája, a szarvassá változott fiú kiáltozása, a tengerész búcsúzója vagy A szökött ló elégiája, melyet Kalász Márton jegyez. Különös száguldás ez, hiszen ugyanaz a hazai táj fekszik a vágató, repülő ló alatt. Mintha csak a határban, a süppedő lápig jutna, ahol segítség nélkül, elhagyatottan süllyed maga alá. A szarvassá változott fiúk önbizalma

nélkül, az átváltozás katarzisa nélkül, az efféle szökés biztos bukás. Költőnk emberileg el akarja kerülni azt, amit a versben átélt. A nyelve viszont már átélte a metamorfózist azzal, hogy az átváltozása költővel történt meg, s nem sokat késett az a különös helyzet, hogy a magyar hagyományú költészetét közelítse a német anyanyelvéhez jobban illeszkedő rendszerhez, az elvont és szűkszavú, zárt és többértelmű költészet felé. Úgy vált személytelenné, hogy minden rajta kívülit megszemélyesített. Jellemző módon Rilke és Celan, e tragikusan több kultúrájú két németnyelvű költő hatott rá először, majd hosszabb németországi tartózkodása nyomán a modern német líra, s az ősök hazájának mítoszai, legendái. Nagy, könnyes rózsák nyílnak útjában a somberki udvaroktól, s ahogy Rilke a sírversének rózsárnnyéka alatt szunnyadja álmát, őt is egy rózsabokorral jelöli majd az üde gyepen a *Viola d'amour* című vers 99. strófája.

Ez a gyönyörű költemény, bár a szerelemből termett, az egész emberi létezés dalfűzére. Megjelenési formájában tisztelgés a magyar nyelv és a líra előtt, ugyanakkor remekmű, mint vizsgamunka is. Egy fiatalember lelki, érzelmi naplója a széphistóriák, virágénekek és első nagy költőnk, Balassi Bálint hangján és hangulatában. Mert a kettétört sorok kiegyenesítése után a 16. századi négyes, bokorrímelésű strófa csendül hangsúlyos, felező ritmusban, s valóban a régi hangszert idézi.

„Dylan Thomas halálán Stravinsky /zokogott.

Nincs kedvem kutatni, még kién ki. / Kis magyar költő vagyok. –

Nekem csak te maradsz. Nagy könnyeid, / s emlékező szép mosolyod.

S fénylő udvarán arcaim fénylő öve. / Amíg élsz, megmaradok.”

Elképzelhetem, hogy a kis magyar nyelvhez is szól, aki világnyelven világhírű költő lehetett volna.

Ágh István